

av denna recension står man efter läsningen av *Sakens fakta* också med ett antal tänkvärda frågor att fundera vidare kring. Det är ett gott betyg åt en avhandling som lyckats med konststycket att vara både teoretiskt driven och empiriskt förankrad samt, glädjande nog dessutom, synnerligen väl-skriven.

Line Esborg 2008. *Det norske nei til EU: En studie av motstand som kulturell praksis*. Acta Humaniora nr. 341. Dr.art-avhandling. Oslo, Unipub. 297 s. Illustrert. Anmeldt av Barbro Blehr, Stockholms universitet.

Line Esborgs avhandling i kulturhistorie, *Det norske nei til EU*, er en studie av motstanden mot norsk EU-medlemskap slik den ble artikulert og praktisert av den største motstandsorganisasjonen i landet, Nei til EU (NTEU). Forfatterens ambisjon er å vise hva motstanden dreiet seg om for aktivistene selv – hvordan de oppfattet saken, hva de mente sto på spill, hvordan de forsto sitt eget neistandpunkt – og hvordan motstanden ble praktisert. Dette fokus på meningssammenhenger, aktørsforståelser og hverdagslig praksis står i klar kontrast til den tidligere forskningen om EU-saken i Norge, som er blitt bedrevet hovedsakelig av statsvitere, sosiologer og medievitere. Esborg gjør effektivt og ryddig rede for denne forskningen og viser klart hvordan arbeidet hennes supplerer den med tidligere uprøvde spørsmål og fokuseringer.

De teoretiske perspektivene som ligger til grunn for prosjektet, stammer fra hovedsakelig fire felter. Det første er studier av nasjonalisme og nasjonal identitet. Her peker forfatteren på den relative mangelen på empiriske studier av vedlikehold av etablerte nasjonale prosjekter, og identifiserer sitt eget arbeid som et bidrag til denne forskningsgrenen. Det andre feltet er forskning om kollektiv erindring og dens implikasjoner for kollektive identitetsdannelser. Det tredje teoretiske temaet kretser rundt begrepet folkekultur, og særlig rundt folkekulturens evne til å fungere som motstand. Dette resonnementet er etter mitt syn litt vanskelig å følge. I løpet av disputasen ble

det gjort klart både at begrepet folkekultur hadde vært del av prosjektkonstruksjonen helt fra starten, og at forfatteren så det som uløselig forbundet med den egne faghistorien. Det senere er lett å skrive under på, men det hindrer ikke at bruken av folkekultur som analytisk begrep i nettopp dette prosjektet kan ha virket kompliserende snarere enn oppklarende. Det fjerde og siste teoretiske perspektivet dreier seg om retorikk og kommunikasjon, med særlig vekt på teknikker som virker overbevisende og mobiliserende på et publikum. Hovedinspirasjonen her er hentet fra klassisk retorikk. Begrepet fortelling, som og blir aktualisert i sammenhengen, kunne med fordel ha vært drøftet mer inngående (med støtte av referanser også fra andre fagkretser enn retorikken), siden det blir hyppig brukt i senere deler av avhandlingen.

NTEU var strukturert slik at et sentralt plassert sekretariat i hovedstaden trakk opp hovedlinjer i argumentasjon og strategi, mens selve agitasjonen primært ble bedrevet av lokallag rundt om i landet, med organisasjoner på fylkesnivå som mellomhender og bindeledd. Esborgs empiriske undersøkelse er utformet for å dekke ulike nivåer og aspekter av denne organisasjon. Avhandlingen baseres derfor på en kombinasjon av granskning av kampanjemateriell (hovedsakelig sentralt produsert) og feltstudier i fire nedslagsfelt: Sekretariatet i hovedstaden, samt tre lokallag fordelt på by og land i nord og sør. Esborg har intervjuet 22 medlemmer av NTEU fordelt på disse fire lokalitetene. Alle var mer enn gjennomsnittlig aktive i motstandsarbeidet. Fem av dem var sentralt ansatte og lønnet av organisasjonen i den aktuelle perioden; de omtales i avhandlingen som strateger. Resterende 17 var styremedlemmer i de ulike lokallagene og omtales i teksten som aktivister. 15 av de 22 er menn. Hvorvidt

dette gjenspeiler at flere menn enn kvinner var aktive i styreposisjoner fremgår ikke (det noteres dog at det blant de 22 fantes så vel mannlige som kvinnelige styreledere henholdsvis sekretærer; s 62). Til dette kommer bakgrunnsmateriale av ulike slag, alt fra dagsaviser til den type refleksjoner og kommentarer fra omgivelsene som pleier å aktualiseres når man forsker på noe som berører mange i den egne samtiden.

Esborg har valgt å konsentrere analysen om fellesnevnerne i bevegelsen, istedenfor å søke forskjeller mellom ulike lokallag eller grener av kampanjen. Siden hun innledningsvis demonstrerer at NTEU hadde en helt bevisst ambisjon om å skape en massebevegelse ved å utforme en integrerende og samlende kampanje, så finner jeg valget hennes relevant; i et tilfelle som dette burde en forskerstrategi som fokuserer det som samler være vel egnet til å oppspore strategier, premisser og valg som faktisk var bærende for organisasjonens virksomhet.

Den empirisk/analytiske delen av avhandlingen innledes med to kapitler som analyserer sentralt produsert kampanjemateriell henholdsvis lokal praktisering av motstandsarbeidet. Dette er svært opplysende tekster, som avdekker en godt gjennomtenkt for ikke å si utspekulert kampanjestrategi. Kapittel 6, i sin tur, analyserer motstandernes selvforståelse og oppfatning om den andre siden – det vil si den elite bestående av Regjeringen og ”det samlede maktapparatet” (s. 186) som NTEU fremgangsrikt klarte å få til å fremstå som mindre representativ for det norske folk enn motstandsbevegelsen selv. I kapittel 7 fordyper forfatteren seg i informantenes forståelse av begrepet folkestyre/selvrådere, som viser seg å være like sentralt som omtvistet. Kapitlene 8 og 9 drøfter til slutt hvordan motstandsretorikken maner frem og trekker veksler på forestillinger om

Norge som sted, henholdsvis hvordan den skriver seg inn i og henter legitimitet fra historien, nærmere bestemt da en spesifikk norsk ”motmaktstradisjon”.

Avhandlingen har et vel valgt fokus, og den formidler interessant og vel underbygget kunnskap om sitt studieobjekt. Den viser frem NTEU som en snedig konstruert hybride av grasrotbevegelse og hierarkisk organisasjon, hvor budskapet til både form og innhold ble strikt kontrollert fra sentralt hold, samtidig som de lokale aktivitetene stadig ble fremhevet som bevegelsens egentlige kjerne. Analysen peker i tillegg ut flere interessante forskjeller mellom kampanjen i 1990-årene og den som gikk forut for folkeavstemningen om EF i 1972. Idealer om demokrati og nasjonal selvstendighet står sterkt i nei-sidens argumentasjon i begge tilfellene, men i 1990-årene har de eksplisitt nasjonalstatlige referansene (deriblant nasjonale merkesår og flagginspirert dekor) langt på vei fått vike for en estetikk som refererer til det nasjonale på vagere og mindre bastante måter, for eksempel gjennom representasjoner av periferi og velferdssamfunn, og med gjenbruk av de stiliserte helleristningsmotivene som ble etablert som nasjonale ikoner i forbindelse med OL på Lillehammer i 1994. Bemerkelsesverdig er også at samtidig som valgdeltakelsen steg med nesten ti prosentpoeng fra 1972 til 1994 (fra 79,2 til 89 %; s 16), så beskriver enkelte av informantene intensiteten i motstandsmobiliseringen som svakere i 1994 enn i 1972. Nærmere bestemt noterer de både at det var vanskeligere å samle mennesker til møter og lignende i 1994, og at kampen i seg selv var mildere. Den senere fortolkningen kan selvsagt være betinget av rent personlige erfaringer. Men den får støtte også av en del andre partier i avhandlingen – for eksempel fortellingen om bakeren som var ja-mann,

men syntes han måtte sørge for at det lokale NTEU-laget fikk kaker med seg når de skulle på busstur til Oslo for å demonstrere. Jeg er ikke helt klar over hva denne kombinasjonen kan ha å si for motstandens videre utvikling og EU-sakens fremtid i Norge, og Esborg avstår også fra å spekulere i dette. Men analysen hennes vekker unektelig mange tanker på dette temaet.

Et av avhandlingens grunnpremisser er at studiet av den særlig artikulerte motstanden kan gi oss inntak til ”logikker og forståelser bærende også for mindre artikulerte former for motstand” (s. 4). Jeg er ikke i tvil om at resultatene må kunne si noe om mer enn de spesifikke informantene; den slags basale generaliseringsambisjoner bør vi opplagt holde oss med som kulturforskere. Jeg lurer imidlertid på rimeligheten i å generalisere, så pass ukommentert som det her skjer, fra det mer til det mindre artikulerte. Hvis dette premisset holdt, så burde man kunne søke kunnskap om den jevne katolikk ved å studere pavens innerste krets, eller få vite noe om halehenget til politiske bevegelser gjennom å lese ideologenes grunntekster – hva, i begge tilfellene, synes å være lite rimelig. Det er mulig at Esborg mener at premisset lettere lar seg forsvare i en studie av nettopp NTEU. I så tilfelle, så ville det ha vært interessant å se argumentasjonen for dette lagt ut i klartekst.

Likeså skulle jeg gjerne ha sett en mer utførlig drøfting av det som er avhandlingens prinsipielle bidrag til forskningen om vedlikehold av nasjonale prosjekter. Esborg har rett i at dette er et underutforsket område, sammenlignet med den store interesse som har kommet nybrudds- og etableringsfasene i de nasjonale prosjektene til del. Nettopp derfor ville det ha vært interessant å se avhandlingens resultater oppsummert og drøftet i mer allmenne ter-

mer og som et svar på spørsmålet: Hva kan nasjonalismeforskere flest lære av dette norske tilfellet? Hva slags innsikter om reproduksjon og transformering av det nasjonale kan det gi oss, og hvilke spørsmål for videre forskning – hvor som helst i verden – kan det gi opphav til?